

SIRP TAHTINDA OBRENOVIÇLERİN LANETİ-II: EVLİLİKLER, SUİKASTLAR, RUSYA, AVUSTURYA- MACARİSTAN VE MİLAN OBRENOVIÇ

 Ayşe ÖZKAN^a

Öz

Prens Mihail Obrenoviç'in öldürülmesi üzerine Sırbistan tahtına çok genç yaşta çıkan Milan Obrenoviç, 1868-1889 yılları arasında tahtta kalmıştır. Yönetiminin ilk dört yılı olan 1868-1872 dönemini naiplerin gözetiminde geçirmiştir. 1872'de reşit olarak yönetimi ele alan Milan Obrenoviç ile ilgili bu tarihten itibaren evlilik söylentileri ortaya çıkmıştır. Önce Rus Grandüşes Vera ile söylentisi çıkan Milan Obrenoviç'i bakanları da Rus prenseslerden biriyle evlendirmek istemekteydi. O ise 1875'te Nataliya Keşko ile evlenmiştir. Düğünde Rus Çarı, özel elçisi aracılığıyla damadın sağdıcı olmuştur. 1876 Osmanlı-Sırp savaşı ve 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında da Sırp-Rus birlikteliği devam etmiştir. 1878'de Rusya'nın Bulgarlara öncelik vererek Sırp'ları ikinci plana atmasıyla Sırp-Rus birlikteliği son bulmuştur. Dolayısıyla iktidarının ilk yarısında Rusya etkisindeki Milan Obrenoviç, iktidarının ikinci yarısında Rus düşmanı olmuş ve Avusturya-Macaristan'a yakınlaşmıştır. 1878 Berlin Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Sırbistan'ın politikası buna göre belirlenmiştir.

Bu çalışmada Milan Obrenoviç ve Nataliya Obrenoviç'in siyasi yönelimleri ve kişiliklerinin evliliklerine etkileri, Rusya ve Avusturya-Macaristan'nın da Sırbistan'a etkileri incelenecektir. Nataliya Obrenoviç'in Rus taraftarı, Milan Obrenoviç'in ise Avusturya-Macaristan taraftarı olması problemlerin başlangıcını oluşturacaktır. Milan Obrenoviç'in sadakatsiz bir eş olması da önemli bir etkidir. Tüm bu etkenler, Milan Obrenoviç ve Nataliya Obrenoviç'in boşanmalarına sebebiyet verecektir. Milan Obrenoviç, eşinin Sırbistan'a gelişini yasaklayacak ve metresi ile evlenmeye kalkışacak sonra tekrar eşiyile evlenecektir. Özel hayatındaki savrulmalarını devlet yönetimine de yansıtacak ve yirmi bir yılın sonunda tahtı oğlu Aleksandar Obrenoviç'e bırakacaktır. Tahtı bırakma konusu da çalışmamızda detaylarıyla incelenecektir. Milan'ın uğradığı suikastlar da Sırbistan'daki partiler arasındaki çekişmelerle birlikte irdelenecektir. Sonrasında Milan'ın ölümü ve oğlu Aleksandar Obrenoviç'in babasıyla ilgili tutumu konunun anlaşılması açısından mevcut araştırma içerisinde ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Rusya, Avusturya-Macaristan, Sırbistan, Milan Obrenoviç, Nataliya Obrenoviç.

^a Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı/Türkiye, zastava76@hotmail.com

THE CURSE OF THE OBRENOVICHES IN THE SERBIAN THRONE-II: MARRIAGES, ASSASSINATIONS, RUSSIA, AUSTRIA-HUNGARY AND MILAN OBRENOVICH

Abstract

Milan Obrenovic, who ascended to the Serbian throne at a very young age after the murder of Prince Mikhail Obrenovic, remained on the throne between 1868 and 1889. He spent the first four years of his rule, 1868-1872, under the supervision of the regents. From this date on, rumors of marriage arose about Milan Obrenovic, who took over the government as a minor in 1872. First of all, he wanted to marry the Russian Grand Duchess Vera and Milan Obrenovic, who was rumored, to be one of the Russian princesses. He married Nataliya Keşko in 1875. At the wedding, the Russian Tsar became the groom's best man through his special envoy. During the Ottoman-Serbian War of 1876 and the Ottoman-Russian War of 1877-1878, the Russian-Serbian unity continued. In 1878, the Russian-Serbian union came to an end when Russia gave priority to the Bulgarians and put the Serbs in second place. Therefore, Milan Obrenovic, who was under the influence of Russia in the first half of his power, became anti-Russian in the second half of his power and got closer to Austria-Hungary. The policy of Serbia, which gained its independence with the Treaty of Berlin in 1878, was determined accordingly.

In this study, the effects of the political orientations and personalities of Milan Obrenovic and Nataliya Obrenovic on their marriage, and the effects of Russia and Austria on Serbia will be examined. The fact that Nataliya Obrenovic is a Russian supporter and Milan Obrenovic a supporter of Austria-Hungary will be the beginning of the problems. The fact that Milan Obrenovic is an unfaithful husband is also an important factor. All these factors will lead to the divorce of Milan Obrenovic and Nataliya Obrenovic. Milan Obrenovic will forbid his wife to come to Serbia, attempt to marry his mistress, and then marry his wife again. He will reflect his drifts in his private life to the state administration and will leave the throne to his son Aleksandar Obrenovic at the end of twenty-one years. The issue of abdication will also be examined in detail in our research. The assassinations of Milan will also be examined together with the conflicts between the parties in Serbia. Afterward, Milan's death and his son Aleksandar Obrenovic's attitude towards his father is discussed in the current research in order to understand the subject.

Keywords: Russia, Austria-Hungary, Serbia, Milan Obrenovich, Natalia Obrenovich, Marriage.

ПРОКЛЯТИЕ ОБРЕНОВИЧЕЙ НА СЕРБСКОМ ТРОНЕ-II: БРАКИ, УБИЙСТВА, РОССИЯ, АВСТРО-ВЕНГРИЯ И МИЛАН ОБРЕНОВИЧ

Аннотация

Милан Обренович взошел на сербский престол после убийства князя Михаила Обреновича в очень молодом возрасте и оставался на троне с 1868 по 1889 год. Первые четыре года своего правления (1868-1872) он провел под надзором регента. По достижении Миланом Обреновичем совершеннолетия пошли слухи о его женитьбе. Вначале он хотел жениться на русской великой княжне Вере, но в 1875 году вступает в брак с Натальей Кешко. На свадьбе русский царь стал шафером жениха через своего специального посланника. Во время Османско-сербской войны 1876 года и Османско-русской войны 1877-1878 годов можно было наблюдать русско-сербское сотрудничество. Но в 1878 году это сотрудничество пришло к концу, когда Россия

отдала приоритет болгарам и поставила сербов на второе место. Поэтому Милан Обренович, находившийся в первой половине своего правления под влиянием России, занял антироссийскую позицию и сблизился с Австро-Венгрией. Соответственно определялась и политика Сербии, которая получила независимость по Берлинскому договору 1878 года.

В этом исследовании будет рассмотрено влияние политических ориентаций и личностей Милана Обреновича и Наталии Обренович на их брак, а также влияние России и Австрии на Сербию. Тот факт, что Наталья Обренович — сторонница России, а Милан Обренович — сторонник Австро-Венгрии, стал началом проблем. Немаловажный фактор — неверность Милана Обреновича жене. Все это привело к разводу. Милан Обренович запретил своей жене приезжать в Сербию, пытался жениться на своей любовнице, а затем снова женился на своей жене. Поползновения в личной жизни отразились на государственном управлении. Милан Обренович оставил трон своему сыну Александру Обреновичу по прошествии двадцати одного года. Вопрос отречения, также убийство Милана будут подробно рассмотрены в нашем исследовании вместе с конфликтами между сторонами в Сербии. Кроме того, для понимания предмета в текущем исследовании анализируются последствия смерти Милана и отношение к отцу его сына Александра Обреновича.

Ключевые слова: Россия, Австро-Венгрия, Сербия, Милан Обренович, Наталья Обренович.

Giriş

Araştırmanın temelini Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki çeşitli fonlarda yer alan belgeler oluşturmaktadır. Özellikle Hariciye Nezareti ve Yıldız fonunda yer alan belgeler önemlidir. Bu belgeler Osmanlı Devleti'nin St. Petersburg, Viyana ve Paris elçileri tarafından kaleme alınmıştır. Ayrıca Milan Obrenoviç'in kendisi tarafından hem Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'e hem de eşi Kraliçe Nataliya'ya yazılan belgeler vardır. Söz konusu belgelerde Milan Obrenoviç'in evliliği, eşi ve metresiyle ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın odak noktasını da bu durum oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra konuyla ilgili Sırpça eserler de incelenmiştir. Özellikle Voyislava Latkoviç'in Nataliya Obrenoviç'in biyografisine dair eseri ve Kraliçe Nataliya'nın kendi hayatını anlattığı ve Lyubinka Trgovçeviç'in hazırladığı hatıraları önemlidir. Fransızca eserlerden de Alexandre de La Cerda'nın Kraliçe Nataliya'nın biyografisine dair eseri ile Sırp devlet adamı Çedomil Mijatoviç'in Kral Aleksandar Obrenoviç ve Kraliçe Draga Maşin'in öldürülmelerini anlattığı eseri önemlidir.

1830'da Sırp'ların irsî prensi olan ve Sırbistan'ın Osmanlı Devleti'nden muhtar olmasını sağlayan Miloş Obrenoviç, Sırbistan'ı bağımsızlığa taşıyan en önemli kişidir. O, ilk olarak 1830-1839, oğlu Mihail Obrenoviç ise 1839-1842 yılları arasında hüküm sürmüşlerdir. Rakip hanedandan Aleksandar Karacorçeviç ise 1842-1858 yıllarında tahtta bulunmuştur. 1858 yılında ikinci kez Sırbistan tahtına geçen Miloş Obrenoviç 1860'ta ölmüştür. Onun ölümüyle oğlu Mihail de ikinci kez tahta geçmiştir. Ancak o, 10 Haziran 1868'de Belgrad'da uğradığı suikast sonucunda öldürülmüştür. Çocuksuz olan

Mihail Obrenoviç'in yerine amcası Yevrem Obrenoviç'in torunu, Milan Obrenoviç prens olmuştur.¹

1) Milan Obrenoviç'in Sırp Tahtına Geçişi

Yevrem Obrenoviç'in oğlu Miloş Obrenoviç, Milan Obrenoviç'in babasıdır. Romen Mariya Katarci (Catargi) ise annesidir. Milan, 22 Ağustos 1854'te Maraşeşti-Moldovya'da doğmuştur.² Tahta geçtiğinde 14 yaşında olan Milan³ aynı zamanda Paris'te öğrenim görmekteydi.⁴ Onun yaşı küçük olduğundan, reşit olana kadar Savaş Bakanı Milivoje Blaznavats millet meclisi üyelerinden Gavriloviç ve Yovan Ristiç kendisine naip olarak atanmışlardır.⁵

Milan, halkına kendisini sevdiren dostane tavırlar içinde olmuştur. Kıvrak zekâlı, iyi bir konuşmacı olan Milan, adını Sırbistan'da çok kullanılan bir isim yapmıştır.⁶ Gördüğü herhangi bir çehreyi hiçbir zaman unutmayan Milan, bakanları ve parti liderleri arasında kendisini baskın hale getiren kritik bir düşünme yeteneğine sahipti.⁷ Ancak kendisi boşanmış bir anne babanın çocuğu olarak Paris'te sevgi ve disiplinden yoksun şekilde büyümüştür. Ergenlik döneminde Belgrad'a getirilen Milan kardeşsiz ve arkadaşsız şekilde sarayda tek başına bırakılmıştır. Ona özel bir hoca tutulmuşsa da o Milan'ın kendi yoluna gitmesine izin vermiş, naiplerin eğitimine katkısı ise, ergenlik çağında olduğu için ona bir hanım tedarik etmek olmuştur.⁸ Sırplar gibi kiliselerinin ve milletlerinin geleneklerine kendilerini adanmış, coşkulu, idealist ve mistik bir halkın geleceği ve hayatını yönetecek olan Milan halkının hassasiyetlerine uyumlu bir hükümdar olmamıştır. Hükümet işlerinden de hoşlanmayan Milan, meclisin ve mahkemelerin entrikacı siyasetçilerinden de nefret etmekteydi. O, Belgrad'da olmasını, Paris ve Viyana'daki mutlu hayatına göre dayanılmaz bir sürgün olarak görmüştür.⁹ Viyana'ya yaptığı bir ziyaret sırasında da Sırbistan'ı "kendisine kederden başka bir şey vermeyen o lanet ülke" olarak nitelendirmiştir. Bir İngiliz diplomat ise Milan'ı üçüncü sınıf bir kral olarak değerlendirmiştir. Milan bir olayda naiplerini ve bakanlarını göstererek "ben her ne isem bundan siz sorumlusunuz" demişti. Bu hususta da pek haksız olmadığını belirtmek gerekir.¹⁰ Prens, Sırpların cömert duygularını ve coşkunluklarını gördükçe onları alaya almış ve kendi halkına olan nefreti artmıştır.¹¹ Politik sorunları temelden çözen ve

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Ayşe Özkan, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)* (İstanbul: IQ Yayınları, 2011).

² Ayşe Özkan, *Sırbistan'da Bir Aile Tragedisi: Milan-Nataliya-Aleksandar Obrenoviç* (Konya: Çizgi Yayınları, 2016), 11.

³ Georges Castellan, *Balkanların Tarihi*, çev. Ayşegül Yaraman-Başbuğu (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1993), 340; L. S. Stavrianos, *The Balkans since 1453* (Londra: 2000), 258; John K. Cox, *The History of Serbia* (USA: 2002), 47; R. G. D. Laffan, *The Serbs The Guardians of the Gate* (New York: 1989), 48; Nevill Forbes, Arnold J. Toynbee, D. Mitran, D. G. Hogart, *The Balkans: A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey* (New York: 1970), 123; Alex N. Dragnich, *Serbia Through The Ages* (Columbia University Press: 2004), 52-53; Gale Stokes, *Vladimir Jovanoviç and The Serbian Omladina: Liberalizm, Nationalizm and The Beginnings of Modern Politics in Nineteenth Century Serbia* (Indiana University: 1970), 184-185.

⁴ Stevan K. Pavlowitch, *Serbia: The History of an Idea* (New York: 2002), 58; Castellan, *Balkanların Tarihi*, 340; Özkan, *Miloş'tan*, 219.

⁵ Özkan, *Sırbistan'da*, 12.

⁶ Laffan, *The Serbs*, 48; Stavrianos, *The Balkans*, 258.

⁷ Laffan, *The Serbs*, 48.

⁸ Stavrianos, *The Balkans*, 258.

⁹ Laffan, *The Serbs*, 48.

¹⁰ Stavrianos, *The Balkans*, 258.

¹¹ Laffan, *The Serbs*, 48. Milan eşi Kraliçe Nataliya'ya da oğulları Aleksandar ile ilgili "Allah aşkına ve çocuğun adına söylüyorum. Sırlara sakın güvenme" derken eşi de "Bir kral halkına güvenmemek ve onları sömürmek için taç

kendini bakanlarından daha zeki bulan Milan, yaşamı daha zeki ve daha acımasız olmak için yapılan bir mücadele olarak görmüştür. Aynı zamanda müsrifti ve kadın düşkünü birisiydi.¹²

Prens Milan, 22 Ağustos 1872'de reşit olarak yönetime geçmiş ve Milivoye Blaznavats'ı başbakan, Yovan Ristiç'i de dışişleri bakanı olarak atamıştır.¹³ Milivoye Blaznavats bir Macar dostu iken¹⁴ Ristiç, Rus dostu idi.¹⁵ Siyasi güç, Ristiç'in elindeydi ve Mart 1873'te Blaznavats'ın ölümüyle Ristiç'in şöhreti daha da artmıştır. Ristiç, 1861-1867 yılları arasında İstanbul'da Sırbistan'ın temsilciliğini yapmış ve daha sonra dışişleri bakanı olmuştur. Yoksullaşmış bir aileden gelen Ristiç, hükümet bursuyla Almanya'da eğitimini almış daha sonra iki yıl da Paris'te Sorbonne'da geçirmiştir. Liberal Parti'nin lideri olmuştur.¹⁶ Yovan Ristiç için "halkın egemenliği" sadece parlamenter hükümet değil ayrıca milliyetçi bir dış politika çizgisi takip edilmesini öngörmekteydi ve yardım için de Rusya'ya başvurulması gerektiğini düşünmekteydi. Ristiç, bütün Sırp'ları birleştirme ideali doğrultusunda askeri güç kullanmayı önceliklerinden biri yapacaktır.¹⁷ Liberal Parti yayılcı politikasından dolayı, geniş ve popüler bir destek kazanacaktır.¹⁸ Milan da Ristiç'in etkisiyle önce Rus siyasetine uygun bir yönetim anlayışını benimseyecektir.¹⁹

2) Milan Obrenoviç'in Evlenmesi ve Rusya

1871 sonbaharında Rus Çarını ziyaret eden Milan'ın²⁰ 1872'de yönetimi ele aldıktan sonra Grandüşes Vera ile evlilik planı söylentileri çıkmıştır. Bu konuda Osmanlı Devleti'nin St. Petersburg elçisi Rüstem Bey, Dışişleri Bakanı Halil Paşa'yı 23 Kasım 1872 tarihli gönderisiyle bilgilendirmiştir.²¹ Milan'ın bakanları da kendisini birkaç Rus prensesinden bir tanesi ile evlendirme planları yapmaktaydılar ve Rusya'nın favori şahıslarından olan hükümet reisi Yovan Marinoviç de St. Petersburg'da bu amaçla bazı gizli görüşmeler gerçekleştirmekteydi.²² Yovan Marinoviç, Ekim 1873'te Milan'ın liberalleri ve Ristiç'i görevden almak suretiyle muhafazakârları iktidara getirmesiyle hükümet reisi olmuştur.²³

Milan Obrenoviç, Nataliya Keşko ile 6 Ağustos 1875 tarihinde 21 yaşında iken nişanlanmıştır. Prens Milan Obrenoviç nişanlılık haberini Viyana'dan gönderdiği açık bir telegram aracılığıyla vermiş ve hükümet ile halk bu habere çok şaşırılmışlardır. Sırp'ların bir Rus prensesi ile evlenmemesi üzerine hayal kırıklığına uğramışlardır.²⁴

gizmez, onlarla yaşamak ve ölmek için taç giyer" diye cevap vermiştir. Laffan, *The Serbs*, 48; Özkan, *Sırbistan'da*, 71-73.

¹² Dragnich, *Serbia*, 52.

¹³ Özkan, *Sırbistan'da*, 12.

¹⁴ Stokes, *Vladimir Jovanoviç*, 185.

¹⁵ A. Hajek, "Sırbistan", *İslam Ansiklopedisi*, C. 10, 564.

¹⁶ Dragnich, *Serbia*, 51-52.

¹⁷ Cox, *The History*, 51.

¹⁸ Stavrianos, *The Balkans*, 259.

¹⁹ Hajek, "Sırbistan," 564.

²⁰ Stavrianos, *The Balkans*, 259.

²¹ BOA, HR. SFR.1, 36/58.

²² Özkan, *Sırbistan'da*, 15.

²³ Özkan, *Miloş'tan*, 232.

²⁴ Özkan, *Sırbistan'da*, 15.

Nataliya Petrovna Keşko 14 Mayıs 1859'da Firenca (İtalya)'da dünyaya gelmiştir. Babası, Rus bir albay iken, annesi Moldovyalı Prenses Pulkeriya Sturca'dır. Aile Beserabya'da mülkleri olan zengin bir aileydi. İki kız kardeşi ve bir oğlan kardeşi olan Nataliya'nın babası Şubat 1865'te vefat etmiş, annesi de çeşitli hastalıklardan dolayı Avrupa termallerinde tedavi görmüştür. Babasının erken ölümü ve annesinin hastalığı nedeniyle Nataliya'nın çocukluğu düzensiz geçmiştir. 15 yaşında iken annesi vefat etmiş ve büyük anneleri onu kardeşleriyle birlikte Yaş'a götürmek istemiştir. Onlar ise Rusya'da kalmak istemiş ve teyzeleri Katarina Muruzi'nin yanına Odesa'ya yerleşmişlerdir. Milan Obrenoviç'in adını Nataliya, ilk kez 12 yaşındayken Viyana yakınlarında Baumgart'da bulunduğu sırada duymuştur. Milan'ın annesi tarafından Sırbistan hükümetinin bilgisi dışında bir ziyaret ayarlanmıştır. Prenses Muruzi de vefat eden kız kardeşi Bayan Keşko'nun kızı Nataliya'yı teyzesi ve vasisi olarak Viyana'ya getirmiştir. Milan'ın büyük annesi, Nataliya'nın büyük annesi ve Milan'ın annesi Mariya Katarci bu ziyarette bulunmuşlardır. Milan'ın büyük annesi torunu Milan'ın resmini bu ziyarette Nataliya'ya vermiştir. Nataliya 16 yaşında iken büyükannesi Milan ile evlenmesini teklif etmiştir. Nataliya'nın teyzesi bu haberden hoşlanmasa da yeğeni tahta çıkacağı için sevinmiştir. Nataliya önce hakkında hiçbir şey bilmediği bir ülkeye gitmekten çekindiği için direnmiştir. Fakat Slav bir ülkede aynı dine ve soya mensup insanlar arasında yaşayacağı söylenerek direnci kırılan Nataliya, Prens Milan ile nişanlanmıştır. Bu nişan Milan'ın iyi bir seçim yaptığı konusunda şüphelere yol açmış ve dedikodular çıkmıştır. Ancak Milan ve Nataliya, Prens ve Prenses Muruzi ile Viyana'dan Boğdan'a buharlı gemi ile Tuna yoluyla dönerken Belgrad'da durmuşlardır. Nataliya açık at arabası ile caddelerden geçerken güzelliği ve alçak gönüllülüğü ile herkesin gönlünü fethetmiştir.²⁵

17 Ekim 1875'te Nataliya Belgrad Katedrali'nde Prens Milan ile evlenmiştir. Gelinin gelişinden önce bir kabine krizi baş göstermiş ve Milan yeni kabineyi kurmakta zorlanınca, düğün töreni birkaç gün ertelenmiştir. Sonrasında düğün halk tarafından büyük bir coşkuyla kutlanmış, çarın genç çiftin düğününde özel elçisi aracılığı ile "koom" olmasıyla da bu mutluluk artmıştır.²⁶ Çünkü bir Sırp düğününde "koom" baş şahit ve sağdıçtır. Fakat hepsinden de önemli olarak çiftin hayatları boyunca koruyucusu, vekili, en iyi ve en saygın dostu anlamına da gelmektedir. Neredeyse hepsi Rus hayranı olan ve çarı tapınırcasına seven Sırplar "yüce ve yenilmez" Rus Çarının genç prens ve prenseslerinin "koom'u" olmasından çok gurur duymuşlardır.²⁷

Düğün töreni ile ilgili, Osmanlı Devleti'nin Viyana elçisi de Dışişleri Bakanı Safvet Paşa'ya "Correspondance Generale Austrichence" (Avusturya Genel Haberleri)'nin 21 Ekim 1875 tarihli nüshasında yer alan bir makaleyi göndermiştir. Makalede şu ifadeler yer almıştır:

Sırbistan Prensi Milan'ın dün Belgrad'da kutlanan evliliği Avusturya-Macaristan ve Rusya tarafından, önemini abartmanın kuşkusuz çocukça olacağı, ancak yine de tam da içinde gerçekleştiği koşullardan gerçek bir anlam

²⁵ Özkan, *Sırbistan'da*, 13-16.

²⁶ Özkan, *Sırbistan'da*, 16-17.

²⁷ Chedomille Mijatovich, *A Royal Tragedy, Being the Story of Assassination of King Alexander and Queen Draga of Servia* (New York: 1907), 11-12.

çıkartılabilecek bir gösteriye yol açtı. Sırbistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşa girmeye hazır görüldüğü günün ertesinde, iki kuzey imparatorluğunun özel temsilcileri, Prens'in düğününe katılmak ve böylelikle kendisine büyük bir sempati ifadesi sunmak üzere Belgrad'a gönderildi.

Bu temsilcilerin kişisel durumları ve toplumsal açıdan önemi, meselenin sıradan bir gösteri olmadığını yeterince gösteriyor. Majesteleri Avusturya İmparatoru ve Rusya Çarı, Kont Hunyady ve General Kont Suwarukoff Elston'u Belgrad'a göndererek, Prens Milan'a duydukları yüksek saygıyı en resmi şekilde gösterdiklerini ve böyle gösterişli şartlarda kendisine derin bir sempati ifadesi sunduklarını gösterdiler... Prens Milan, haklı olarak, Avrupa'nın bilgeliğine ve sadık tutumuna karşı gösterdiği bu saygıdan kişisel olarak gurur duyabilir. Sırp politikasını asla sapmaması gereken sağduyu ve ılımlılık yollarına geri döndürme onuru yalnız ve yalnız ona ait olduğundan bu konuda gururu daha da okşanabilir.

Bazı yerlerde Bay Ristiç'in yerine Muhafazakâr Parti lideri, ülkesine Avrupa'nın saygısını ve sempatisini kazandırmasını bilen, yetenekli devlet adamı Sayın Marinoviç'in Konsey başkanlığına çağırılmamış olması şaşkınlık yarattı. Şüphesiz ki eğer genç prens sadece arzularını ve kişisel eğilimlerini dinlemiş olsaydı, bir an bile tereddüt etmezdi. Sırp politikasına verilmesi gereken yön konusunda ve durumun zorunlulukları ile ilgili olarak Sayın Marinoviç ile tamamen aynı fikirde olarak, kendisinin tüm güvenine, sempatisine sahip olan devlet adamının tavsiyeleri ve yüksek tecrübesi ile kuşatılmaktan memnundu. Ancak Sırbistan'ın içinde bulunduğu ruh halinde, Ristiç kabinesi tarafından beceriksizce ortaya atılan popüler tutkularla birdenbire çatışmak belki de ihtiyatsızlıktı. O zaman Sırbistan ordusunu savaş alanına sokmayacağını kararlılıkla ilan etmesi ve iktidar partisinin liderinden iktidarı alması yeterliydi. Aniden muhafazakârların kollarına atılmak, kendini çok büyük bir hoşnutsuzluk yaratmaya maruz bırakmak olurdu. Prens, bu nedenle, geçişi yönetmeye hazırlanmış kişileri konseyine çağırırdı. Bay Salyeviç ve Sanloviç, Ristiç'in partisine aittiler; ancak en ılımlı fraksiyonu temsil ediyorlardı. Ayrıca, şu anda hem hüküm süren hem de yöneten prensin kişisel etkisine tabi olarak, bu kişiler diplomasinin ilhamlarını takip etmeye kişisel olarak yatkınlar. Belgrad'da büyük güçler tarafından yetkilendirilmiş olan başkonsoloslarla ilişkileri son derece dostane ve bu da prensliğin özel durumuna uygun düştüğü ölçüde dikkate almaya büyük özen gösterdikleri Avrupa'nın isteklerini açık bir şekilde takdir etmelerini sağlıyor.

Mevcut bakanların Ristiç kabinesinin sadece bir benzeri, zayıf bir devamı olduğu söylendi. Bu onları yanlış değerlendirmek ve bu nitelemeyi yapıştırmak onlara karşı fazlaca sert davranmak olur. Bay Ristiç'in ne kişisel önemine ne de popülaritesine sahipler; ama onun seve seve yapacağı gibi ülkelerini Avrupa'da hiç kimsenin sonucunu tahmin edemeyeceği bir maceraya sokmuyorlar. Bu bağlamda, Avrupa onları işin içinde görmekten memnun olmalıdır. Onlar tutumlarıyla Muhafazakâr Parti'nin kesin dönüşünü hazırlayacaklar. Onların liderliğinde Sırbistan bir kez daha her zaman olması gerektiği gibi, gelecekteki büyüklüğünün kaynaklarını işte, iş hayatında, kendi iç refahının gelişmesinde arayan genç ve sempatik bir prenslik olacaktır. Her şeyden önce Rusya ve Avusturya-Macaristan hükümdarları, Prens Milan'a meselelerdeki bu barışçıl

*dönüşünü görmekten duydukları memnuniyeti göstermek için, prensin düğününde kendilerini seçkin kişiler tarafından temsil ettirdiler.*²⁸

Düğün beklendiği gibi muhteşem geçmiş, diğer katılımcılarla beraber tüm milletvekilleri de düğüne katılmışlardır. Yeni prenses kamunun beklediği gibi tam bir Rus prensesi olmasa da yarı Rus'tu. Böylece Milan eşi Nataliya'nın yanı sıra Rus Çarının yakınlığını da kazanmıştır. Bosna İsyanı'na odaklanan halkın dikkatini de bu törene çevirmeyi başarmıştır.

Düğündeki bazı olaylar da Belgrad halkı tarafından kötüye yorumlmuştur. Katedraldeki törenden sonra çift, saraya dönmek için üstü açık at arabasına bindiklerinde atlar yerlerinden kıpırdamamış, zorlanınca da geri gitmeye başlamışlar ve gelin damadın arabası devrilme tehlikesi atlatmıştır. Yine çok şiddetli bir fırtına Belgrad'ı vurmuş ve prens ile prenses saraydaki odalarına güçlkle ulaşmışlardır.

Vakur ve saygı duyulan bir kadın olan prenses çok güzel, hırslı ve entrika çevirebilecek bir yapıda idi. Milan, kazanımlarından dolayı bu evlilikten memnun olmuştur. 14 Ağustos 1876'da Milan ve Nataliya'nın tek çocukları olan Aleksandar dünyaya gelmiştir.²⁹

Prens Milan'ın evlenmesinden önceki gelişmelere bakacak olursak; Ekim 1874'de yapılan seçimleri liberaller kazanınca mecliste huzursuzluk artmış ve meclis feshedilmiştir. Ağustos 1875'te yapılan ikinci seçimi de liberaller kazanmış ve Milan, liberal bir hükümet kurmak zorunda kalmıştır. Temmuz 1875'te ise Hersek Sırpları, Türklere karşı ayaklanmıştı. Liberaller de savaş tehlikesini göze alarak isyana yardıma karar verdiler. Ama üç imparatorun karışmama öğüdüne uyan Milan, Ekim 1875'te genç muhafazakârlar ve bazı liberallerden oluşan yeni bir hükümet kurmuştur. Savaş meselesi yüzünden siyasi gruplar arasında bölünmeler başlamıştır. Milan, Rus Slavistleri tarafından körüklenen milliyetçilik akımının önünü alamamış, Rusya ise bu akımları resmen desteklememiştir.³⁰ Balkanlardaki statükoyu tehlikeye atacak hiçbir Sırp hareketini desteklemek istemeyen Rusya ve Avusturya, Almanya ile birlikte 1872'de Üç İmparator Ligi'ni oluşturmuşlardı. Böylece, Rusya ve Avusturya Balkan yarımadasına müdahale etmekten kaçınmayı ve mevcut sınırları korumak için iş birliği yapmayı taahhüt etmişlerdi. Milan da Rusya ve Avusturya'nın istekleriyle tarafsızlığını korumaya çalışmıştır. Ancak Sırplar, tarafsızlığın neredeyse vatana ihanet olduğunu düşünmüştür.³¹ Liberaller savaş taraftarı olsa da Milan, liberallere güvenmeyip, onlardan nefret etmekte ve muhafazakârlarla birlikte savaş istememekteydi. Milan bu savaşı Sırpların kazanacağını da düşünmemekteydi. Ancak bir ihtilal olmasından ve Sırp ve Avusturya gazetelerinin de aleyhinde olmasından dolayı suikasta uğramaktan korkmuş, yoğun baskıya karşı koyamayarak savaşa sürüklenmiştir. Kasım 1875'ten itibaren Karadağ Prensi Nikola ile de temasta bulunmaya başlamıştır.³² Bu durumda Rusya'dan gelen ve Rus ordusunun hemen müdahale edeceği iddiasıyla Sırbistan'ın Osmanlı Devleti ile savaşa

²⁸ BOA, HR. SYS, 159/31.

²⁹ Özkan, *Sırbistan'da*, 17-18.

³⁰ Dragnich, *Serbia*, 56.

³¹ Stavrianos, *The Balkans*, 259.

³² Özkan, *Miloş'tan*, 253-254.

girmesini talep eden genç panislavistlerin kıskırtması da etkili olmuştur. Nikola da Sırbistan ile bağlantı kurmaya hazır bulunmuştur.³³

Ekim 1874'te göreve gelse de meclisin feshedilmesi nedeniyle göreve başlayamayan liberaller nihayet 1876 yılının nisanında bunu gerçekleştirebilmiştir. Göreve başlayan liberaller Stevca Mihailoviç'i hükümet reisi, Yovan Ristiç'i ise dışişleri bakanı seçmiştir. Yeni kabinenin liberaller tarafından kurulduğu zaman dilimi Bosnalı isyancılara destek vermek ve ilgili destek için de kredi sağlamak için de en uygun dönem olmuştur.³⁴

1 Temmuz 1876'da Sırbistan, 2 Temmuz 1876'da ise Karadağ, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir.³⁵ 1,5 milyon nüfusluk Sırbistan, 40 milyonluk Osmanlı Devleti'ne karşıydı. Sırp'ların faaliyetleri resmi olmayan bir şekilde Rusya tarafından desteklenmiştir. General Mihail Çernayef komutasında 3000 Rus gönüllü ile gelmiş fakat hazırlıksız ve deneyimsiz Sırp ordusu yenilgiye uğratılmıştır. Rusların ısrarıyla Sırp'lar, Aralık 1877'de Osmanlı-Rus savaşına da katılmışlardır. Ocak 1878'de Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanan bu ikinci savaşta Rusya ile birlikte savaşmalarına rağmen Ayastefanos Antlaşması'nı Rusya Sırp katılımı olmadan imzalamıştır. Ayrıca Ruslar, Sırp nüfuslu bölgeler aleyhine bir Bulgar Devleti yaratmış ve Sırp'lara düşmanca davranmıştır. Ruslar için Bulgarlar öncelikli konumdayken Sırp'lar ikinci planda kalmışlardır. Berlin Kongresi'nde ise Ruslar Avusturya Macaristan'a Bosna-Hersek'i işgal sözü vererek, Sırp'lara yine düşmanca davranmıştır. Hükümdarlığının ilk yarısında Rusya'nın etkisinde olan Milan, ikinci yarısında Rusya'nın amansız düşmanı olmuştur.³⁶

Berlin Antlaşması ile 13 Temmuz 1878'de bağımsız olan Sırbistan'ın yüzölçümü 48.302 km²'ye çıkarken, nüfusu da 1.700.000'e ulaşmıştır. Prens Milan, 22 Ağustos 1878'de Sırp'lara bağımsızlık ilanında bulunmuştur.³⁷ Bağımsızlık sonrası Sırbistan, Berlin Kongresi'ndeki Rus tavrını unutmadığından Avusturya'ya yönelmiştir. Milan, Rusya'nın içine alınmanın Avusturya'nın tehditlerinden daha korkutucu olduğunu düşünmekteydi. O, Avusturya ile ticari anlaşmalar yaptıktan sonra demiryolu imtiyazı vermiş ve ağır borçların altına girmiştir. Ancak Radikal Parti, ülkedeki entelektüeller ve Paris'ten dönen öğrenciler Sırp'ların geleneksel Rus sempaticizmini sürdürmüşlerdir. Ristiç, Milan'ı Avusturya taraftarı politikalarını ebedileştirmemesi için uyarmıştır. Avusturya'nın genişlemesi sebebiyle, Sırbistan'ın bağımsızlığını korumak için bir savaş çıkacağı konusunda da uyarıda bulunmuştur.³⁸ Milan, bir konuşmasında "Germeizm ile Slavizm arasında yaklaşan çatışma konusunda benim yaklaşımım ve isteğim Sırbistan'ın tarafsız kalmasıdır" demesine rağmen tarafsız kalamamış ve 1881'de Avusturya ve Macaristan ile gizli bir anlaşma yapmıştır. 1882'de ise krallığını ilan etmiştir.³⁹

³³ Mihailo Voyvodiç, *İlazovi Sırpske Spoljne Politike: 1791-1918: ogleği rasprave*, ur. Tibor Jivkoviç (Belgrad: 2007), 103.

³⁴ Dragnich, *Serbia*, 56.

³⁵ Özkan, *Miloş'tan*, 271.

³⁶ Dragnich, *Serbia*, 57.

³⁷ Ayşe Özkan, *Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığına Sırp'lar (1878-1918)* (İstanbul: IQ Yayınları, 2013), 17.

³⁸ Rene Ristelhueber, *A History of the Balkan Peoples*, ed. Sherman David Spector (New York: 1971), 159.

³⁹ Laffan, *The Serbs*, 70-71.

3) Milan Obrenoviç'in Boşanması ve Rusya

Milan, Berlin Kongresi'nden sonra Avusturya ile gizli anlaşma yaparak güçlü batı komşusunun yardımına güvenmekteydi. Nataliya ise kendini Rus olarak hissetmesinden dolayı Rus siyasetine meyilliydi. Böylece Milan ve eşi farklı partilere ve kişilere destek vermekteydiler. Bu ayırım onların farklılıklarının daha da çok derinleşmesini sağlamıştır. Ayrıca ikisinin karakterleri de farklıydı. İkisi de çok genç ve tecrübesizlerdi. Hayatın ciddi sorumluluklarına hazır değillerdi. İnatçı olduklarından dolayı da ilişkileri dayanılmaz bir hal almıştır. Oysaki Nataliya Sırbistan'ın en zor yıllarında bu ülkeye gelmişti. Dertsiz bir hayat yerine, Sırbistan'da savaş hazırlıklarıyla karşılaşmış ve ilk on yılda dört savaş yaşamıştır. Savaş krizleri, hükümet krizleri, sarayın maddi sıkıntıları, dünyaya gelen ikinci oğlu Sergey'in ölümü gibi etkenler çiftin karşılıklı aşklarını bitirmiş ve aralarında önce çekememezlik sonra da nefret başlamıştır. Düşünce farklılığı ve karakter uyumsuzluğu da büyük siyasi olaylarla iyice ortaya çıkmıştır. Milan'ın siyasi değerlendirmeleri doğru iken, sabrı az idi. Milan, sorumsuz ve ebeveyninin gözetimi dışında büyüdüğünden kadınlarla ve kumar ile vakit geçiriyordu. Bu zevkleri de hükümdarlık görevinin önüne geçiyordu. Nataliya ise daha gençti ama ebeveynlerini erken kaybetmesi ve bu yüzden bağımsız hareket etmek zorunda kalması nedeniyle sorumluluk sahibiydi. Çocukluğundan beri önde olmaya ve kendini öne çıkarmaya meyilli olduğundan prensesliğinin sorumluluklarını üstlenmiştir. Görevleri her zaman önce gelmiştir. Hatta eşi Prens Milan moral bozukluğu içinde, birkaç sefer prenslik ve krallıktan ayrılmak istediğinde onu bundan vazgeçirmiştir.⁴⁰

Milan'ın Avusturya taraftarlığı ülkede hoşnutsuzluk yaratmıştır. Sırbistan ile Rusya arasında iyi ilişkiler kurmak isteyen ve dış politikada değişiklikten yana olan, Rusya'yı Sırbistan'ın kurtarıcısı olarak gören radikaller ve köylüler Avusturya-Macaristan'a düşmanlardı. Radikallerin en güçlü olduğu Timok bölgesinde, 2 Kasım 1883'te bir isyan patlak vermiş ve Milan da bu fırsatı radikalleri temizlemek için kullanmıştır. Ölüm cezaları, idamlar, hapis cezaları birbirini izlemiştir. Bu yaşananlar sonrasında Radikal Parti faaliyetlerini durdurmuş, Bulgaristan da Sırbistan'dan kaçanların sığınağı olmuştur. Buradaki göçmenler ihtilafı sınır üzerine giderek olaylar çıkarmışlardır. Bulgaristan ise bu asilere sığınma hakkı vermiştir. Bu ihtilaf sonradan çözülsün de Bulgaristan'ın Doğu Rumeli'yi ilhak etmesi, bardağı taşıran son damla olacaktır.⁴¹

Doğu Rumeli'nin Bulgaristan tarafından ilhakını Berlin Antlaşması'nın ihlali olarak kabul eden Milan, 14 Kasım 1885'te savaş ilan etmiştir.⁴² Oysaki Berlin Antlaşması'ndan sonra Rus Çarı Milan'a özel bir mektup göndererek, Bulgaristan Prensi Battenberg ile dostça ve kardeşçe münasebetlerde bulunmasını, Slavlık yararını birlikte korumalarını tavsiye etmişti. Çar bu konuda Rusya tarafından gereken yardımın yapılacağı teminatını vermişti.⁴³

⁴⁰ Kralyitsa Nataliya Obrenoviç, *Moje Uspomene*, haz. Lyubinka Trgovçević (Belgrad: 2006), 25; Özkan, *Sırbistan'da*, 19.

⁴¹ Özkan, *Bağımsızlıktan*, 48-52.

⁴² Özkan, *Sırbistan'da*, 20.

⁴³ Özkan, *Bağımsızlıktan*, 19-20.

18 Kasım'da Sırp ve Bulgar ordusu Slivnitza'da karşılaşmış ve Sırp'lar başarısız olmuştur. Pirot ve Niş'i alarak Sırbistan içerisine ilerleyen Bulgar ordusunu Avusturya-Macaristan tehdit etmiş ve durmazsa Sırbistan'ın yanında savaşa gireceğini belirtmiştir. 21 Aralık 1885'te ateşkes imzalanmış ve bu sırada Milan tahttan çekilmekten bahsetmiştir. Kamuoyu onun bu önerisini sevinçle karşılarken Nataliya devreye girmiştir. İlerici bakanlar⁴⁴ tarafından çekilme fikrinden caydırılan Milan'ın bu kararı almasında, eşi Nataliya'nın naip olabileceği gerçeği de etkili olmuştur. 3 Mart 1886'da Bulgaristan ve Sırbistan arasında barış antlaşması imzalanmıştır. Ancak bu savaş Milan'ı itibarsızlaştırırken, otoritesini de sarsmıştır. Askeri saygınlığı azalan ve borçları çok artan Sırbistan'da rakip hanedan Karacorceviçlerin destekçileri de Milan'ın ülkedeki kontrolünü yitirmesinden ümitlenmişlerdir. Milan ise iktidarda kalmak için radikallerle uzlaşması gerektiğini anlayarak Timok İsyanı'na katılan ve mahkûm edilen radikalleri Ocak 1886'da affetmiştir.

Sırp-Bulgar savaşı öncesinde Kral Milan ve Kraliçe Nataliya arasındaki ilişki fırtınalı bir döneme girmişti. Aşkla başlayan evlilik kişilik uyuşmazlıkları, Kralın saraya metreslerini getirmesi gibi hareketlerinden dolayı kavgalarla sarsılmıştı.

Büyük av etkinliği sırasında 1885 yazında Nataliya eşine eşlik etmeyi reddetmiş ve zamanını oğluna ayırmıştı. Kral ise burada genç ve güzel Theodora Groufa'ya âşık olmuştu. Sarışın ve mavi-gri gözlü kız, Milan'a Bulgarlara karşı savaştığı muharebe alanında eşlik edebileceğini iddia edecek kadar ileri gitmişti. Ancak Nataliya, bu sırada kralın yardımına koşmuştu. Cesareti kırılarak görevinden istifa etmeyi ve ülkeyi terk etmeyi düşünen Milan'ı Nataliya durdurmuştur. Nataliya oğlunun tahta çıkmasını sağlama almak istemiştir. Avusturya elçisi Khevenhüller de Kral tahttan çekilirse Nataliya'nın onun yerine geçmesi fikrini öne sürmüştür. Bu fikrini Kraliçeye de bildirmiştir. Fakat Milan görevinden ayrılmamıştır. Bu olaydan sonra Milan, Nataliya'nın yerine geçmesi fikrinin kendisini görevinden almak isteyen Kraliçeden kaynaklandığını düşünmeye başlamıştır. Khevenhüller'e karşı kıskançlığı da buna eklenmiş ve şüpheleri gibi nefreti de artmıştır. Evlilik ayakta tutulamayacak sınıra dayanmıştır.⁴⁵

İçerdeki bu anlaşmazlık, ülkede de kötü etki göstermiş ve yurt dışında ulusun gözden düşmesine neden olmuştur. Balkanların uzak ve keşfedilmemiş köşesi olan Sırbistan'a dair Batı Avrupa halkının bildiği tek şey ülkesinin şerefini Avrupa başkentlerinin kaplıcalarında ve şüpheli yerlerinde sürdüren yöneticisinin ahlaksızlığıydı.⁴⁶ Yaşamayı seven, zevkine düşkün ve çapkın Milan, kendi insanlarından nefret etmekteydi. Kraliçe Nataliya ise, eşinin aşikâr sadakatsizliklerini göz ardı edememekteydi. Önce Mitsa Protiç ve akrabası Mariya Katarci, sonra Artemiza Hristiç, Viyanalı ve Parisli bayanlarla Milan'ın geçici maceraları ve diğer kadınlara aşikâr meyli, Nataliya gibi terbiyeli bir kadın için kabul dışıydı. Keyfi yönetimiyle Milan, müsrifliğiyle birlikte yolsuzluklara da göz yummaktaydı. Onun kumara karşı zaafı ve savurganlığından dolayı Nataliya, erkek kardeşinin defin törenine gitmek için para bulamamıştır. Bu da

⁴⁴ Sırbistan'da İlerici, Liberal ve Radikal olmak üzere üç parti bulunmaktaydı. Ayrıntılı bilgi için bk. Özkan, *Bağımsızlıktan*.

⁴⁵ Özkan, *Sırbistan'da*, 20-23.

⁴⁶ Laffan, *The Serbs*, 74.

aralarındaki nefreti artırmıştır.

1886 yılında Kral Milan ve Kraliçe Nataliya arasındaki uçurum daha da derinleşmiştir. Nataliya, güzelliği ve iyi huyluluğuyla kamuoyunun sempatisini kazanmış, hayır işleri ile ilgilenmiştir. Milan ise eşini durmadan aşağılama yoluna gitmiştir. Milan, Rusya'nın karısı Nataliya'nın desteğiyle aynen 1886'da Bulgaristan'da Aleksandr'a yaptığı gibi kendisini tahttan çekilmeye mecbur bırakacağından korkuyordu ve Prens Aleksandr'ın durumuna düşmek istemiyordu. Gönlünün yarısının her daim Rus olduğunu övünerek dile getiren Kraliçe Nataliya Rusya taraftarı idi ve Sırp halkı da Rusya yanlıydı. Oysa Milan, Panislavizme karşı idi ve Rusya'nın yarı barbar bir devlet olarak Avrupa'nın kültürel, politik ve ekonomik gelişmesini tehdit ettiğini, Rusya'nın medeniyette yavaşlamayı temsil ettiğini düşünmekteydi. "Rusya, doymak bilmiyor, Sırbistan'ı bir çırpıda yutmak istiyor, bununla beraber Almanlaştırma fikri de dehşet vericidir" derken Rusya'dan korkmakta ve Slavlar ile Germenler arasında bir mücadele çıkacağını da öngörmekteydi. O, bu ikisi arasında yakın zamanda çıkacak çatışmada Sırbistan'ın tarafsız kalmasını istediğini söylemekteydi.⁴⁷

1887 yılının baharında ise Kral Milan ve Kraliçe Nataliya arasında gerçek anlamda boşanma fırtınası başlamıştır. Öncelikle eşler sarayda bir paskalya davetinde, Yunan maslahatgüzaranın eşi Bayan Nasos yüzünden kavga etmişlerdir. Kraliçe, Bayan Nasos ile selamlaşmayı reddetmiş⁴⁸ ve Bayan Nasos'un Milan'ın sevgilisi olduğunu düşünmüştür. Bu davranışı nedeniyle Milan, Kraliçeden uzaklaşmış ve ona tahtın varisi ile birlikte Kırım'a eşlik etme görevini vermiştir. Daha sonra da varisin eğitimi için seçilen bir Avrupa ülkesine gitmeleri sağlanacaktı. Böylece Milan, Nataliya'nın bu davranışını bahane ederek ortak hayatı sürdürmenin artık mümkün olmayacağını beyan etmiştir.⁴⁹ Milan'ın boşanmadan bahsetmeye başlamasıyla kendisinin Artemiza Hristiç ile olan ilişkisi açıkça ortaya çıkmıştır.⁵⁰ Ancak Ruslar, bir yandan Kraliçe Nataliya'nın Kral Milan' a karşı çabalarını desteklerken, diğer yandan özel sekreteri Milan F. Hristiç'in eşi, Kral Milan'ın metresi Bayan Artemiza'yı kendi yanlarına çekmişlerdi. Milan'ı eşini boşaması konusunda Bayan Artemiza etkilemiştir. Oysaki boşanma, aileye ve evliliğe derin köklerle bağlı olan tutucu ve köylü kökenli Sırp toplumunun benimsemediği bir hareketti. Milan, Nataliya'ya mektup yazarak birlikte yaşamalarının imkânsızlığını ve Sırbistan'dan ayrılması gerektiğini belirtmiştir. 18 Nisan 1887'de Kraliçe Nataliya'nın vaktinin çoğunu yabancı ülkelerde geçireceğini içeren bir sözleşme, bir yıl geçerli olmak üzere akdedilmiştir.⁵¹ Nataliya, Yalta'ya giderken Başbakan Garaşanin de Kral ve Kraliçenin boşanmasını gerçekleştirme konusunda Milan'dan bir talimat almıştır.⁵² Nataliya'nın yurt dışında bulunma sebebi ise oğullarının eğitimi gösterilmiştir. Nataliya, Belgrad'a dönüşünden sonra önce Baden'e sonra da Floransa'ya gitmiştir. Yolculuğunda yanına oğlunu da almıştır.⁵³

⁴⁷ Özkan, *Sırbistan'da*, 24-26.

⁴⁸ Stoyan Novakoviç, *Dvadeset Godina Ustavne Politike u Srbiji (1883-1903)* (Belgrad: 1912), 26-27.

⁴⁹ Özkan, *Sırbistan'da*, 27.

⁵⁰ Novakoviç, *Dvadeset*, 27.

⁵¹ Özkan, *Sırbistan'da*, 27- 28.

⁵² Novakoviç, *Dvadeset*, 27.

⁵³ Özkan, *Sırbistan'da*, 29.

Garaşinin'in istifasıyla yerine Ristiç geçmiştir. Liberal-Radikal kabinenin başkanı Ristiç, Rusya'ya sürülen Metropolit Mihail'in geri çağırılma şartını öne sürse de Rusya'ya sadakati bilinen metropolite düşmanlığından dolayı Kral, bu şartı ertelemiştir. Ristiç'in iktidara gelmesine Avusturya hoşnut olmamış, Milan ise Rusya'ya nefret ve düşmanlığının bu durumla değişmeyeceğini söylemiştir. 1888 yılında ise Radikal Parti parlamentoda çoğunluğu elde etmiş, Albay Sava Gruyiç'e başbakanlık verilmiştir. O, Nataliya'ya sempatisi yüzünden dört ay içinde istifa etmiş, Milan da 26 Nisan 1888'de Nikola Hristiç'i başbakan yapmıştır. Aynı zamanda içişleri bakanı olan Hristiç'in yanı sıra Miyatoviç de dışişleri bakanı olmuştur. Milan gittikçe güçlenen radikallerden, Avusturya aleyhinde ve Rusya lehinde olduklarından emin olamamış ve Sırbistan'daki panslavistleri yasaklamıştır. Başka tebaadan olanları da tutuklayarak sürmeye başlamıştır. Nataliya'nın kışkırtıcı mektubu tüm bunların üzerine Milan'ı daha da kızdırmış ve Sırbistan Ortodoks Kilisesi başkanına bir boşanma dilekçesi sunmuştur.⁵⁴

Milan o sırada oğulları Aleksandar ile Wiesbaden'de olan Kraliçeyi de bu konuda bilgilendirmiştir. Ayrıca boşanma davasına veliahdı alıp getirmek için General Protiç'i Almanya'ya göndermiştir. Bir çözüm sözleşmesi de getiren Protiç görevinde başarılı olamamış, Nataliya'yı ikna edememiştir. Sonrasında Milan, Nataliya'nın oğullarıyla birlikte Rusya'ya kaçmış olabileceğini düşünmüş ve kaygıya kapılmıştır. Alman hükümetine kaygılarını bildiren ve oğlunun kendisine teslimi hususunda Alman İmparatorunun yardımını talep eden Milan'a olumlu cevap verilmiştir. Alman hükümeti Veliht Aleksandar'ı Almanya'dan ihraca karar vermiştir. Bismarck'ın emirleri çerçevesinde Alman polisi Aleksandar'ı Nataliya'dan almıştır. Aleksandar'ın babasına götürülmesi ve Kraliçenin Wiesbaden'den sürülmesi bir skandal olarak görülmüştür.⁵⁵

Milan boşanma işlemlerini gerçekleştirmeleri için kilise yetkililerini görevlendirmiştir. Milan'ın baskısıyla Metropolit Teodosiye, 24 Ekim 1888'de boşanma kararını imzalamıştır. Bu karar Milan'ın halkın gözünde daha olumsuz yer edinmesine yol açmıştır. Çünkü o zaman Sırbistan'da boşanma sıradan vatandaşlar için bile hoş karşılanmamaktaydı ve Milan'ın boşanma yöntemi despot yapısından kaynaklanmaktaydı.⁵⁶ Eşi Kraliçe Nataliya'ya yaptığı muameleden dolayı Milan, Avrupa'nın utanç kaynağı olmuştur. Ayrıca bundan dolayı Sırp halkının sevgi ve güvenini de kaybetmiştir.⁵⁷ Milan'ın bu düşüncesiz davranışı ona çok fazla itibar kaybettirmiştir ki takip eden seçimlerde Radikal Parti boşanmaya karşı çıkmaları sebebiyle muazzam ölçüde güçlenmiştir.⁵⁸

4) Milan Obrenoviç'in Tahttan Çekilmesi ve Gelişmeler

Milan, evlilik sorunları, Sırp siyasetçilerin sadık olmamaları, Rusya ile ilişkilerin iyileştirilmesi isteği ve akıl sağlığını yitirme korkusu gibi nedenlerle tahttan çekilmeye karar vermiştir. Milan, özel sekreterinin karısına aşık ve bu ilişkiyi gizlememekteydi.

⁵⁴ Özkan, *Bağımsızlıktan*, 73-76.

⁵⁵ Özkan, *Sırbistan'da*, 40.

⁵⁶ Özkan, *Bağımsızlıktan*, 76.

⁵⁷ John Foster Fraser, *Sultan II. Abdulhamid Döneminde Balkanlarda Kaos*, çev. Hamdi Akyol-Recep Yıldız (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2022), 29.

⁵⁸ Ristelhueber, *A History*, 160.

Aynı zamanda kadının boşanması ve tahttan indikten sonra onunla evlenmesine dair beklenti içerisindeydi. 6 Mart 1889'da Yovan Ristiç'e bir mektup yazan Milan, tahttan çekildiğini bildirmiştir. Ayrıca Yovan Ristiç, General Kosta S. Protiç ve General Yovan Belimorkoviç'i de naip tayin ettiğini, oğlu Aleksandar reşit olana kadar onların görevini icra edeceklerini bildirmiştir. Milan tahttan ayrıldığında henüz 35 yaşındaydı. Onun ayrılığı Avusturya açısından şaşkınlık yaratmamıştır. Rusya ise olayı olmuş bitmiş bir olay şeklinde kabul etmiştir.⁵⁹

Milan'ın istifasını Kraliçe Nataliya'ya bildirmek üzere Olempi Vasilyeviç, olağanüstü görevle Yalta'ya gönderilmiştir. Bu sırada Kraliçenin Belgrad'a geleceğiyle ilgili söylentiler çıkmışsa da gerçekleşmemiştir. Rusya da bütün mesaisini Obrenoviç Hanedanı aleyhine yönelttiğinden Nataliya'nın dönüşünü engellemiştir.

Radikaller, Milan'ın tahttan çekilmesi ile iktidarı ele geçirmişlerdir. Rusya ile ilişkiler geliştirilirken, Avusturya-Macaristan ile gerilemiştir. Hem naipler heyeti hem de hükümet Kral Aleksandar'ın annesini görmek için Rusya'ya gitmesine izin vermemişlerdir. Nataliya'nın senede iki kez Belgrad'a gelip oğlunu görmesine onay vermişlerdir. Kraliçe Nataliya, Belgrad'a gelmiş 12 Ekim 1889'da oğluyla görüşmüştür. Nataliya'nın Belgrad'da kalışı bir meseleye dönüşmüştür. Milan'ın istifasını takiben kendisine 30.000 frank maaş tahsis edilmişti. Milan bunun yarısını talep sahiplerine terk etmiş, kalan yarısı 15.000 frangı alarak kışı geçirmek için Paris'e gitmiştir.⁶⁰ Onun gidişiyle Kraliçe Nataliya'nın rakibi olan Bayan Hristiç de Paris'e gitmiş ve Bay Hristiç de Berlin'de Sırp sefiri iken ne olduğu anlaşılmayarak kaybolmuştur.⁶¹ Bardağı taşıran son damla da Fenerli Rum Vasilaki Yohannidi Efendi'nin kızı olan Artemiza Hristiç ile olan bu ilişkisinden⁶² bir çocuğun dünyaya gelmesi olmuştur.⁶³ Artemiza, İstanbul'da Corce adlı oğlunu doğurmuş, Milan Paris'e yerleşirken Artemiza İstanbul'da kalmıştır. Kraliçe Nataliya ise, 1890'da Fransa'ya yerleşmeye karar vermiş ve Biarritz'de "Sashino" adlı özel bir villa yaptırmıştır. Kendisine baş nedime olarak da Draga Maşin'i almıştır.⁶⁴

Milan'ın istifasıyla sorunlar son bulmamıştır. O ve Nataliya sonraki dört yılı oğullarının huzurunda ve tahtın etrafında entrikalar çevirerek, kavga ederek, araları bulunarak ve bir şeyi sırasıyla paylaşan iki kişiyi oynayarak geçirmişlerdir.⁶⁵ 18 Mayıs 1891'de Kraliçe Nataliya'nın Belgrad'dan çıkarılması ve ülkeyi terk etmesi isteği nedeni ile olaylar çıkmıştır. 19 Mayıs'ta da Nataliya ülkeden ayrılmıştır. Rus basını bu olayda Kraliçe Nataliya'yı desteklerken, Milan'ı suçlamıştır. Milan 11 Mart 1892'de naipler heyetine Sırbistan kraliyet hanedanı üyesi unvanından ve bu unvana bağlı bütün hak ve taahhütlerinden ebediyen feragat ettiğine dair bir beyanname göndermiştir. Sırbistan'a asla ayak basmayacağını ve yabancı bir vatandaşlığı seçmek için Sırbistan vatandaşlığından ayrılmasına izin verilmesini isteyen Milan 3.000.000 frank karşılığında vatandaşlıktan çıkmıştır. Milan elindeki toplu ödemeyi kısa sürede tüketmiş, altın, gümüş

⁵⁹ Özkan, *Bağımsızlıktan*, 81-83.

⁶⁰ Özkan, *Sırbistan'da*, 52-61.

⁶¹ BOA, Y.PRK.TKM, 16/23.

⁶² Alexandre De La Cerda, *Nathalie de Serbia, La reine errante* (Biarritz: 2000), 40-41.

⁶³ BOA, Y.MTV. 212/87; De La Cerda, 40-41.

⁶⁴ Özkan, *Sırbistan'da*, 61.

⁶⁵ Forbes, *The Balkans*, 127.

ve Prens Mihail Obrenoviç'ten kalan mücevherleri de rehin bırakan Milan, çaresizliğe düşmüş ve Nataliya'dan yardım istemiştir.⁶⁶ 12 Ocak 1893'te Nataliya'ya yazdığı mektupta günah çıkararak Milan, sadece Artemiza'nın kendisinin metresi olduğunu, aralarındaki bağı bir çocuk olduğunu ve istifası sırasında onunla evleneceğini kendisine vaat ettiğini belirtmiştir. Nataliya'ya kendisini Almanya ve Sırbistan'dan jandarmalar marifetiyle kovduğunu ve pek çok fenalıklarda bulunduğunu ve affını dilediğini yazan Milan, yalnız iflas etmekle kalmayıp 345.000 frank borcu bulunduğunu, intihar edeceğini bildirmiştir.⁶⁷ Nataliya onun için 100.000 frank toplayabilmiş ve Milan da bu parayla aile mücevherlerini rehinden kurtarmıştır. Ancak kalan parayı da harcamıştır. Artemiza yardımıyla Osmanlı Sultanından da 500.000 frank borç alan Milan borçlarını kapatmış ancak yine parasız kalmıştır. Gözünü kraliyet hazinesine diken Milan, bir askeri darbe planlamıştır. Nataliya ile barıştığı dedikodusunu da yayararak, kamu desteğini arkasına almak istemiştir. Ayrıca Fenerli Rum Vasilaki Yohannidi Efendi'nin kızı Artemiza Hristiç ile evlenmekten de vazgeçmiştir.⁶⁸

Milan bu durumla ilgili şikâyetini, Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'e de bildirmiştir. Kendisi refakatine tayin edilen Ahmed Paşa ve Vasilaki Kalfa ve oğlu Yanko Bey Yovanidis ile de konuşmuştur. Dolayısıyla durumun arz edildiğini zannettiğini ifade ederek Padişaha sunduğu arızasında şunları belirtmiştir:

Zatınıza hakikati arza mecburum. Bu zatınıza karşı kalbi bir vazifedir. Bu ailenin büyük kızı olan Artemiza'ya evlenmeyi vaat etmiştim. Malumdur ki insanın hayatında hususlar niyetleri değiştirir. Tabii olarak oğlum Kral Aleksandar'ı anlayıp sonra bu düşünceden katiyen feragat etmek üzere bu hissiyata tabi oldum. Hükümetlerini ve iç ve dışişlerini tedbirli bir surette idare eden zatınızın benim tabi olduğum sebepleri takdir edip anlayacaklarına şüphe yoktur. Bundan başka beni bu karara başka bir kanaat sevk etmiş idi. Mevzu bahis olan kadının liyakatim olmadığı derecede bana karşı hırslı olduğuna ve bundan dolayı bazı siyasi düşmanlarımın yararına hizmet ettiğine kanaat ettim. Bir seneden beri o kadının sürekli münasebetlerinden kaynaklanan her çeşit entrikalarla mücadelede idim. Bu sebepten dolayı aramızda mevcut olan ilişkiyi kesmeye kesin karar vermiş idim. Gösterdiğim şu hareket ve daima sevgi ve korumanıza mazhar olan oğlumun yararı için ve Kraliçe Nataliya'dan dolayı verdiğim şu karar üzerine Yovanidis ailesi tarafından tehdit edildim. Yanko Bey tarafından onun adına yazılmış bir mektupta "fedakârlıkları tanınmamış olan bir kadını düşürecek özel durumun derecesini anlamadan önce hal ve mevkii değiştirmememi" rica etti. Daima taleplerde kusur etmeyen bu ailenin teklifini kabul edemeyeceğimden icra edilmiş entrikaları şikâyet etmeye hakkım vardır. Ben onların tehditlerinden korkmam. Zira teklifini reddettiğimi kesinlikle beyan ederek son veririm. Fakat sizin muktedir himayetleriniz olmazsa haksız yere çıkacak gürültü ve rezalete karşı kendimi muhafaza hususunda zor duruma düşerim. Adaletli hissiyatınıza iltica ederim. Zatınız bu meselede ne takdir buyururlar? Mevzu bahis adamlar İstanbul'dan uzaklaşıp Avrupa'ya geldiklerinde entrikaların arttığına tecrübemle kanaate vardım. Zatınızın bir

⁶⁶ Özkan, *Sırbistan'da*, 66-70.

⁶⁷ BOA, Y.MTV, 212/87; Özkan, *Sırbistan'da*, 70-71.

⁶⁸ Özkan, *Sırbistan'da*, 74.

sözleri, onların ne benim şahsımla ne de Sırbistan ile hiçbir şekilde uğraşmamalarına, gerek doğrudan doğruya ve gerek dolaylı bu mesele ile münasebette bulunmaktan çekinmelerine yeterlidir. Onları entrikalar icrasından men etmek lazımdır. Gerçi entrikaların bana bir zararı olamaz ise de oğlum Kral Aleksandar'a fenalığı dokunur. Zatinızın oğlum Kral Aleksandar hakkındaki sevgi hislerini biliyorum. Oğlumun bizzat hükümete geçeceği zaman yakınlaşıyorsa da reşit olmasına bir sene bir ay kalmıştır. Zatinıza müracaata cesaretimden dolayı beni mazur görmenizi rica ederim. Gerek oğlum ve gerek ben hakkımızda daima edilegelen lütuf ve sevgiye güvenerek bu teşebbüsü gerçekleştirdim. Bağlılığımın kabulünü arz ederim. Minnettar hükümdar Milan.⁶⁹

Bunun üzerine Osmanlı Devleti'nin Paris elçiliğine özel yazı yazılmıştır. Kral Milan'ın Vasilaki Efendi'nin kızıyla evlenmekten vazgeçtiğine dair hakkında ne şekilde tehditlerde bulunulduğu ve bunun için yardım talebine dair olan arızası belirtilmiş ve Vasilaki Efendi ile oğlu Yanko Bey çağırılarak bu gibi uygun olmayan muameleden vazgeçmeleri kendilerine tavsiye edilmiştir. Vasilaki Efendi, Kral Milan ile kızının evliliğinin önceden kararlaştırıldığını ve bu yolda kendilerinin birçok tasarrufu olduğunu söylemiştir. Kralın bu evlilikten sonradan vazgeçmesi üzerine avukatlara müracaat edilmekle beraber kralın kendi el yazısıyla Artemiza'ya yazdığı ve politikaya dair bazı konuların da bulunduğu mektupların verilmiş olduğunu belirtmiştir. Kendilerinin şimdi bu hususa müdahale etmediklerini ve mektupların Paris'te olduğunu cevaben beyan etmişlerdir. Şimdi ellerinde olmayan ve o zamanlar ellerine düşmüş olan bir işten dolayı tedbir almaya gerek olmayıp, bundan dolayı Paris'e gidecek olurlarsa bir dereceye kadar engellenmeleri gerektiği belirtilmiştir. Zaten kendileri bu hususa müdahaleden çekindiklerinden, işin duyulmadan çözüme kavuşturulması uygun olacağından, mektupların bunlardan geri alınması için kral tarafından kendilerine bir miktar şey verilerek işin sonlandırılması istenmiştir.⁷⁰ Paris elçisi de bu halin sonucunun özel surette arz edilmesini emreden emirname üzerine Kral Milan ile görüşüp konuşma sonucunun gönderileceğini 26 Mart 1893 tarihli telgrafında bildirmiştir.⁷¹

Kral Milan ise padişah tebligatından dolayı çok müteşekkir bulunduğunu ifade etmiştir. O, Vasilaki Efendi'nin kızıyla evlenmesi hakkında olan vaadinin hiçbir mahkeme huzurunda nazar-ı itibara alınmayacağını Artemiza'nın kendisinin de güzel bildiğini ancak bir senedir tarafından icra edilen hile ve tehditlerin babası ve kardeşinin teşvikleri eseri olduğunu belirtmiştir. Milan, bu meselede Sırbistan'ın zor duruma düşmesi maksadına dayanan bazı Sırbistan reislerinin katılımıyla Kral Aleksandar ve babası aleyhinde bir takım politika entrikalarında bulunduğunu bildiğinden bunları yalnız men edebilmek iktidarında olmadığını beyan etmiştir. O, kullanılan esef verici şu halin iyi bir netice kazanması için Vasilaki Efendi ve oğlunun ellerinde bulunan mektupların Osmanlı Devleti tarafından alınması vasıtasıyla sağlanmasından başka bir çare göremediğini söylemiştir. Bu evrakin geri alınmasının emredilmesini Sırbistan kraliyet hanedanı hakkında layık buluna gelen lütfa binaen Padişah

⁶⁹ BOA, Y.EE, 86/105.

⁷⁰ BOA, Y.PRK.EŞA, 17/33.

⁷¹ BOA, Y.PRK.EŞA, 17/33; Özkan, Sırbistan'da 74-75.

hazretlerinden niyaz etmekte olduğunu da eklemiştir.

Eğer bu yalvarışı kabul edilirse kendisi hükümdar bulunmaması nedeniyle bu lütfa karşılık Osmanlı Devleti'ne bir hizmet görmeye muktedir olmayacağından geri alınan evrak kendisine verilmeyip Osmanlı Devleti nezdinde korunarak, buluş çağına eriştiğinde Kral Aleksandar'a verildiği takdirde bu görevi onun yerine getireceğinde şüphesi olmadığını da ifade etmiştir. Kral Milan bu husustaki müracaatından Sırbistan idaresi başında bulunanların haberdar olmayıp yalnız Kral Aleksandar'a bilgi verilmiş olduğunu da eklemiştir. Ayrıca Milan bu isteğinin telgrafla hemen arz edilmesini rica etmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin Paris elçisi, durumu 30 Mart 1893 tarihli telgrafla hemen bildirmiştir.

Milan Kraliçe Nataliya'ya yazdığı 12 Ocak 1893 tarihli mektubunda bu konudan bahsetmiştir. O, Artemiza ile evleneceğini istifası sırasında kendisine vaat ettiğini, ancak o kadının bazı halleri kendisine bildirildiğinden ve dostlarından aldığı nasihatlerin tesiriyle bu ilişkide eski lezzetin kalmadığını, dostlarının bu halin krala zarar verebileceğini ima ettiklerini belirtmiştir. Artemiza'nın kendisini altı ay boyunca takip edip, bir gün rahat ve huzur göstermediğini, yalnız bir kadın ile ilişkide bulunduğunu ve bunun pek de gizli kalmadığını ifade etmiştir. Sonuçta Milan ve Nataliya barışmışlar ve Kral Aleksandar bu olaydan dolayı Biarritz'de bulunan annesini tebrik etmiştir.

13 Nisan 1893'te Aleksandar bakanlarını tutuklatarak reşit olduğunu ilan etmiştir.⁷² Kral Aleksandar'ın doğum gününü tebrik için Niş'te bulunduğu sırada Milan, Yanko Bey'in kız kardeşi Artemiza tarafından Aleksandar'a hitaben İstanbul'dan Fransız postası vasıtasıyla zarflı şekilde gönderilmiş bir fotoğrafı Osmanlı Devleti'nin Belgrad elçisi Ahmet Tevfik Bey'e göstermiştir. Resmin üzerindeki Fransızca "kardeşiniz" ibaresiyle "Sırbistan Kralı Haşmetlü I. Aleksandar Hazretleri'ne" fıkrasının Artemiza'nın kendi el yazısı olduğunu ilave etmiştir. O, Artemiza'nın Kral Aleksandar'a karşı bu edepsiz muamelesinden dolayı utandığını ve çocuğun yaşına nazaran kendisinden olduğu şüphe götürmemekle beraber Kral Hazretleri kendi için bir sığınak bildiği Osmanlı Devleti'ne bu konuda müracaat ederek gerçekleşen girişimden dolayı affedilmesini istemiştir.⁷³ Artemiza, daha sonraki yıllarda Sırbistan Kralı Aleksandar'a mütemediyen mektup yazmış ve Milan'ı oğluna karşı küçük düşürecek ve nezdinde çok mahcup edecek derecede uygunsuz lisan kullanmıştır. Sırbistan elçisine bu durumla ilgili Milan bir mektup yazmış ve elçi de aldığı emirle mektubun bir fıkrasını Osmanlı makamlarına vermiştir.⁷⁴

Aleksandar yönetiminde annesi ve babasının tavsiyeleri arasında kalmıştır. Babası yönetimde radikalleri istemezken, annesi hanedanın güvenliği için radikallerle iş birliği yapmasını öğütlemiştir. Önce babasının fikirlerinden etkilenen Aleksandar, sonra annesinden etkilenmeye başlayacaktır. Kraliçe Nataliya 1895'te Belgrad'a dönmüş ve Belgrad'da bulunduğu sırada onu en çok ziyaret eden kişi de Rus Askeri Ataşesi Miralay Taube olmuştur. 1890'lar boyunca Kraliçe Nataliya, Belgrad'daki Rus elçiliği ve özellikle

⁷² Özkan, *Sırbistan'da*, 70-78.

⁷³ BOA, Y.PRK.EŞA,18/56.

⁷⁴ BOA, Y.PRK.TŞF, 4/90.

Askeri Ataşe Taube ile yakın ilişkilerini de sürdürecektir.⁷⁵

1896 ve 1897 yılları Nataliya ve Milan'ın Belgrad'a geliş gidişleriyle geçecektir. 1897'de Belgrad'a dönen Milan sayesinde ve 1897-1900 arasındaki Dr. Vladan Corceviç hükümetinde Avusturya etkisi artmıştır.⁷⁶ Kral Aleksandar ülke yönetimini babası ile paylaşmıştır çünkü radikallere karşı durabilmesi için babası Milan'ın desteğine ihtiyacı vardı. Aralık 1897'de Milan'ı Sırp ordusunun komutanı yapmıştır. Milan, "Radikaller, Obrenoviç hanedanının baş düşmanıdır ve onlar yıkılmalı ve yok edilmelidir" diye oğluna mektuplar yazmış ve bir gizli servis kurarak radikallerin hareketlerini yakından takip etmiştir.⁷⁷

5) Milan Obranoviç'e Suikast Girişimleri ve Ölümü

Milan'a ilk suikast girişimi Timok İsyanı öncesinde ve krallığın ilanından sonra, 1882'de gerçekleşmiştir. 1877 yılında Obrenoviç hanedanı aleyhinde düzenlenen bir ihtilalin lideri olup, Karacorceviç taraftarlığından idam edilen Kaymakam Yevrem Markoviç'in dul eşi Yelena Markoviç 23 Ekim 1882'de Belgrad Ortodoks Katedrali St. Mark'ta dini merasim yapılırken silahlı saldırıda bulunmuştur. Kurşunlar Krala isabet etmemiş ancak bir kadın yaralanmıştır. Suçlu tutuklanmış fakat hem Kraliçe hem kilisedeki halk son derece etkilenmişlerdir. Yelena Markoviç'in radikallerle iletişimi ortaya çıkmış dolayısıyla suikastta radikallerin parmağı olmasından şüphelenilmiştir. Ancak Yelena Markoviç ısrarla kendisinin Milan'dan intikam almak için olayı gerçekleştirdiğini söyleyince radikaller serbest bırakılmıştır.⁷⁸

Milan'a 1899 yılında bir suikast girişiminde daha bulunulmuştur. 6 Temmuz 1899'da seyahat ettiği açık arabada suikasta uğrayan Milan omzundan, yaveri de elinden yaralanmıştır. Kendisini görmeye gelen elçiler heyetine kanlı gömleğini göstermiştir. Suikastı gerçekleştiren genç Boşnak Cura S. Knejeviç hemen tutuklanmıştır. Suikastın olduğu günün gecesinde Milan, Radikal Parti lideri Pasiç ve diğer radikallerin tutuklanmasını, onların suikast girişimine ilham vermeleri ve organize etmeleri bahanesiyle emretmiştir. Nikola Pasiç, Kosta Tauşanoviç, Stoyan Protiç, Lyuba Jivkoviç ve Milan Dyuriç hapsedilmişlerdir. Milan bu olayı radikal hareketi yıkmak için bir fırsat olarak görmüştür. Tüm Belgrad ve civarında sıkıyönetim ilan edilmiş ve duruşmaların askeri mahkemede görülmesi sağlanmıştır. Olaydan sonraki altı hafta içinde radikallere yönelik büyük bir temizlik harekâtı başlatılmıştır.

Suikastı aslında Rusya'nın planladığı ve kiralık katilin Rus gizli servisinin Bükreş sorumlusu tarafından görevlendirildiği iddiaları ortalığı karıştırmıştır. Bu suikast ile Obrenoviç hanedanının ortadan kaldırılıp yerine Petar Karacorceviç'in geçirileceği iddia edilmiştir. Vladan Corceviç de Belgrad'daki Rus elçiliğinde görevli bir hizmetkara Kral Aleksandar ve Milan'ı öldürmesi için para teklif edildiğini yazmıştır. Fakat siyasal nedenlerden dolayı mahkemede Rusya'nın adı geçmemiş, sadece radikaller suçlanmıştır.

⁷⁵ Özkan, *Sırbistan'da*, 86-87.

⁷⁶ Forbes, *The Balkans*, 128.

⁷⁷ Özkan, *Bağımsızlıktan*, 125-131.

⁷⁸ Özkan, *Bağımsızlıktan*, 42.

Askeri mahkeme iki kişiyi idama mahkûm etmiştir ki bunlardan birisi suikasta yeltenen Cura Knejeviç ve diğeri de suç ortağı olan Ranka Tayisiç idi. Yine mahkeme 15 radikal suçlamış ve çoğu 20 yıl hapse mahkûm olmuştur. Pasiç ve Tauşanoviç ise ayrı yargılanmışlar ve Pasiç 5 yıl, Tauşanoviç ise sekiz yıl hapse mahkûm olmuşlardır. Milan, radikallerden Nikola Pasiç ve Kosta Tauşanoviç'in idam cezasına çarptırılmasına ısrar etmiştir.⁷⁹ Ancak Rusya, radikalleri desteklemiş ve Avusturya-Macaristan ile birlikte radikal liderlerin idam edilmemeleri için Sırbistan'a baskı yapmıştır. Hatta mahkeme sürerken Avusturya, askeri ataşesini Milan ve Aleksandar'a göndermiş, Pasiç ve Tauşanoviç'in idamları gerçekleşirse tüm Avrupa'nın Sırp hanedanını boykot etmesinin kaçınılmaz olacağı konusunda onları uyarmıştır.⁸⁰ Bunun üzerine Pasiç ile parti içindeki hanedan karşıtı unsurlara göz yumması karşılığında uzlaşmıştır. Pasiç'ten özür dilenmiş ve Tauşanoviç'in cezası da üç yıla düşürülmüştür. Hiçbir duruşmada gerçek bir delil ortaya konulmamıştır.

Padişah II. Abdülhamid bu suikasttan dolayı hem Kral Milan hem de oğlu Kral Aleksandar'a bir geçmiş olsun temennisi göndermiş ve üzüntülerini bildirerek, Tanrı'nın yardımıyla bundan sonra da her türlü kazalardan korunması dileğini ifade etmiştir. Aleksandar ve Milan da karşılık olarak teşekkürlerini bildirmişler ve Milan da yaralandığını ancak şimdi iyi olduğunu belirtmiştir. Yine siyasi çevrelerde Milan'a yapılan suikastın kendisi lehine bir tezahürat meydana getirmek üzere kendisi tarafından düzenlendiğine dair söylentiler çıksa da gerçek sebep hiçbir zaman anlaşılmamış ancak Milan bu olayla radikalleri ezmiştir.

Suikast olayından sonra Corceviç hükümeti bir de Kral Aleksandar'ın evlilik planlarıyla ilgili sarsılacaktır. Aleksandar'ı annesi bir Rus soylusunun kızıyla evlendirme arzusunda iken, babası Milan ise oğlunu Alman bir kızla evlendirmek düşüncesindeydi. Annesinin ve babasının isteklerini gözardı eden Aleksandar ise kendi tercihini yapacaktır. Evlilik meselesinden dolayı babası ile arası bozulan Aleksandar onun Sırbistan'a girişini yasaklayarak Corceviç kabinesinin yerine Aleksa S. Yovanoviç başkanlığında yeni bir kabine kurmuştur. Babasının Sırbistan'a döneceğinden ve kendisine karşı harekete geçeceğinden endişe duyan Aleksandar'ın şüphelerini Rus diplomat Pavel Mansurov daha da artırmıştır. Rus gizli servisiyle de bağlantı kuran Aleksandar, iki ajanla anlaşarak 1901-1902 yılları için onlara ödenek tahsis etmiştir. Ancak buna gerek kalmamış ve babası Milan, 11 Şubat 1901'de Viyana'da ölmüştür. Babasının ölümüyle Aleksandar gizli servise hanedan karşıtı hareketleri izleme emrini vermiştir. 15 Mart 1901'de de Padişah II. Abdülhamid'e babasının vefatını bildirmiştir.⁸¹

Sonuç

Öldürülen Sırp Prensi Mihail Obrenoviç'in amcasının torunu olarak Sırbistan'a getirilen ve henüz 14 yaşında iken Sırbistan tahtına çıkarılan Milan Obrenoviç, Sırbistan'ı sürekli bir sürgün yeri olarak görmüştür. 1872'de reşit olan ve 1875'te de Nataliya Keşko ile evlenen Milan'ın oğlu Aleksandar 1876 yılında doğmuştur. Sırbistan, 1878'de Osmanlı

⁷⁹ Özkan, *Bağımsızlıktan*, 131-143.

⁸⁰ Dragnich, *Serbia*, 84-85.

⁸¹ Özkan, *Bağımsızlıktan*, 133-143.

Devleti'nden bağımsız olmuş ve Milan 1882'de krallığını ilan etmiştir.

Evlilikleri ilk dönemlerde iyi gitse de havai ruhunu teskin edemeyen ve bir kralın sorumluluklarından uzak olan Milan, eşi Nataliya Obrenoviç ile zaman içerisinde anlaşmazlıklar yaşamıştır. 1885'te Bulgaristan'a savaş açıp yenilen Milan'ın eşi Kraliçe Nataliya ile sorunları bu sırada daha belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. Savaşla birlikte zaten fırtınalı olan ilişkileri kopma noktasına gelmiştir. Milan eşinin kendisi yerine tahta geçmek istediği şüphesine kapılmış ve ikili arasında mücadele başlamıştır. Kendisinin Avusturya-Macaristan eşinin ise Rusya taraftarı olması da ikilinin anlaşmazlığında büyük bir etki oluşturmuştur. Kral Milan'ın sadakatsizliği, kumara düşkünlüğü ve savurganlığı da aralarındaki uçurumu büyütüştür. 1887'de oğlunun eğitimi bahanesiyle eşi Kraliçe Nataliya'yı yurtdışına göndererek Sırbistan'dan uzaklaştıran Milan, 24 Ekim 1888'de ondan boşanmıştır. 6 Mart 1889'da tahttan da çekilen Milan yerine oğlu Aleksandar'ı bırakmıştır. Amacı metresi Artemiza Hristiç ile evlenmek olan Milan, zamanla ondan da uzaklaşmıştır. 1893 yılında oğlunun yönetimi ele almasından sonra Milan eşinden af dilemiş ve Kraliçe Nataliya ile barışmıştır. 1897-1900 yılları arasında ülkeyi oğluyla birlikte yöneten Milan hem 1882'de Timok İsyanı öncesi hem de 1899'da suikasta uğramıştır. 1899 suikastını ise kendisine olan muhalefeti ezmek için kullanmıştır. Daha sonra oğlunun evliliği meselesinde onunla da bozuşmuş ve ülkeyi terk ederek Viyana'ya gitmiştir. Orada da 1901'de genç yaşında ölmüştür.

Kral Milan ve Kraliçe Nataliya'nın aşkla başlayan evlilikleri, ikisinin de hazin hayat öykülerinde önemli bir yer tutmuştur. İnsana dair her duygudan kral ve kraliçelerin azade olmadığı ve aşk, nefret, hüznün, acı, tutku gibi unsurların devlet yönetimi üzerindeki tesirleri araştırmamızda gösterilmeye çalışılmıştır.

Beyanname:

- 1. Etik Kurul İzni:** Etik Kurul İzni gerekmemektedir.
- 2. Katkı Oranı Beyanı:** Yazar, makaleye başkasının katkıda bulunmadığını beyan etmektedir.
- 3. Çıkar Çatışması Beyanı:** Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Declarations:

- 1. Ethics approval:** Not applicable.
- 2. Author contribution:** The author declares no one has contributed to the article.
- 3. Competing interests:** The author declares no competing interests.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi

BOA, Hariciye Nezareti Petersburg Sefareti 1, (HR.SFR.1), 36/58.

BOA, Hariciye Nezareti Siyasi, (HR.SYS.), 159/31.

BOA, Yıldız Esas Evrakı, (Y.EE.), 86/105.

BOA, Yıldız Mütenevvi Maruzat, (Y.MTV.), 212/87.

- BOA, Yıldız Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik, (Y.PRK.EŞA.), 17/33.
BOA, Yıldız Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik, (Y.PRK.EŞA.), 18/56.
BOA, Yıldız Tahrirat-ı Ecnebiyye ve Mabeyn Mütercimliği, (Y.PRK.TKM.), 16/23.
BOA, Yıldız Teşrifat-ı Umumiye Dairesi, (Y.PRK.TŞF.), 4/90.

İnceleme ve Araştırma Eserler

- Castellan, Georges. *Balkanların Tarihi*. Çev. Ayşegül Yaraman-Başbuğu. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1993.
- Cox, John K. *The History of Serbia*. USA: 2002.
- De La Cerda, Alexandre. *Nathalie de Serbia, La reine errante*. Biarritz: 2000.
- Dragnich, Alex N. *Serbia Through The Ages*. Columbia University Press, 2004.
- Forbes, Nevill, Arnold J. Toynbee, D. Mitrany & D. G. Hogart. *The Balkans: A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*. New York: 1970.
- Fraser, John Foster. *Sultan II. Abdulhamid Döneminde Balkanlarda Kaos*. Çev. Hamdi Akyol-Recep Yıldız. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2022.
- Hajek, A. "Sırbistan." *İslam Ansiklopedisi*. C.10. 556-566.
- Laffan, R. G. D. *The Serbs The Guardians of the Gate*. New York: 1989.
- Latkoviç, Voyislava. *Natalija Obrenoviç*. Belgrad: 2006.
- Mijatovich, Chedomille. *A Royal Tragedy, Being the Story of Assassination of King Alexander and Queen Draga of Servia*. New York: 1907.
- Novakoviç, Stoyan. *Dvadeset Godina Ustavne Politike u Sırbiji (1883-1903)*. Belgrad: 1912.
- Obrenoviç, Kralyitsa Nataliya. *Moje Uspomene*, haz. Lyubinka Trgovçeviç, Belgrad: 2006.
- Özkan, Ayşe. *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*. İstanbul: IQ Yayınları, 2011.
- Özkan, Ayşe. *Bağımsızlıktan Sırp Hırvat Sloven Krallığına Sırp (1878-1918)*. İstanbul: IQ Yayınları, 2013.
- Özkan, Ayşe. *Sırbistan'da Bir Aile Trajedisi: Milan-Nataliya-Aleksandar Obrenoviç*. Konya: Çizgi Yayınları, 2016.
- Pavlowitch, Stevan K. *Serbia: The History of an Idea*. New York: 2002.
- Ristelhueber, Rene. *A History of the Balkan Peoples*, editör Sherman David Spector, New York: 1971.
- Stavrianos, L.S. *The Balkans since 1453*. Londra: 2000.
- Stokes, Gale. *Vladimir Jovanoviç and The Serbian Omladina: Liberalizm, Nationalizm and The Beginnings of Modern Politics in Nineteenth Century Serbia*. Indiana University: 1970.
- Voyvodiç, Mihailo. *İzazovi Sırpske Spoljne Politike: 1791-1918: ogleği rasprave*. Ur. Tibor Jivkoviç, Belgrad: 2007.

EKLER

EK 1: Kral Milan Obrenoviç. Chedomille Mijatovich, *A Royal Tragedy, Being The Story of Assassination of King Alexander and Queen Draga of Servia*, 56-57.

EK 2: Kraliçe Nataliya Keşko Obrenoviç. Chedomille Mijatovich, *A Royal Tragedy, Being The Story of Assassination of King Alexander and Queen Draga of Servia*, 8-9.

EK 3: Kral Milan Obrenoviç, Kraliçe Nataliya Keşko Obrenoviç ve oğulları Kral Aleksandar Obrenoviç, Kralyitsa Nataliya Obrenoviç, *Moje Uspomene*, 13.

EK 4: Kral Milan Obrenoviç'in metresi Artemiza Hristiç, Voyislava Latkoviç, *Nataliya Obrenoviç*, 212.

